

יהודה פריס

צפיה במבט לחדשות במוצאי שבת

האם-מותר לצפות ב"מבט לחדשות" במוצאי שבת?
שאלה זו היא דוגמא לאחת משאלות מעשיות רבות התלויות בדין מעשה שבת.

א. מקור הדין

יסוד דין הנאה ממעשה שבת - מקורו בחולין (טו, א):

"המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת, במזיד לא יאכל עולמית. רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצ"ש לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית..."

רש"י (שם) ביאר את מחלוקתם כך:

לר' מאיר - "בשוגג יאכל" פי' - אפילו הוא עצמו, בשבת עצמה.

"במזיד לא יאכל" פי' - בשבת אפילו לאחרים, אבל מוצ"ש מותר אפילו לו.

טעמו של ר"מ הוא, שאין גוזרים על מעשה שבת אלא היכא דעביד ישראל איסורא, ולכן בשוגג מותר אפילו בשבת, משא"כ במזיד דאיכא חיובא - גוזרים כדי שלא יהנה ממעשיו.

לר' יהודה - "בשוגג יאכל למוצ"ש" פי' - יאכל במוצ"ש הוא ואחרים.

"במזיד לא יאכל עולמית" פי' - הוא עצמו אבל לאחרים מותר למוצ"ש.

וטעמו הוא, שגם בשוגג יש לגזור, ואע"ג דחיוב סקילה ליכא, עבירה מיהא איכא.

לר' יוחנן - "בשוגג יאכל במוצ"ש לאחרים" פי' - אבל לו עצמו אסור לעולם, גזירה שוגג אטו מזיד.

"במזיד לא יאכל עולמית" פי' - אפילו לאחרים.

לדעתו של ר' יוחנן זהו איסור תורה שילף מקרא "ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם" (שמות, ל"א, יד); מה קדש אסור באכילה אף מעשה שבת, אסורים באכילה (ועיין גמ' ב"ק ע"א, א).

על מנת לזכור את המחלוקת נעזר בטבלה:

מזיד		שוגג		
		אחרים	לו	
מותר במוצ"ש		מותר בשבת		ר' מאיר
מותר במוצ"ש	אסור לעולם	מותר במוצ"ש		ר' יהודה
אסור לעולם		מותר למוצ"ש	אסור לעולם	ר' יוחנן

ועולה, שמזיד של ר' מאיר הוא שוגג של ר' יהודה, ומזיד לר' יהודה הוא שוגג של ר' יוחנן.

ב. להלכה

נחלקו הראשונים במסקנת הגמרא להלכה, שהרי שם בהמשך הגמרא מצאנו: "כי מורי רב לתלמידה מורי להו כר' מאיר וכי דריש בפירקא דריש כר' יהודה משום עמי הארץ".

מבלי להכנס להוכחות הראשונים סיכום דעתם הוא כך:

הרי"ף, הרמב"ם, הרמב"ן והר"ן פסקו כר' יהודה. התוס' וסה"ת פסקו כר' מאיר.

הטור והשו"ע (סימן שיח סעיף א) פסקו כר' יהודה, וכן היא הסכמת רוב האחרונים. אכן הגרי"א האריך ביותר בדין זה והעלה שעיקר להלכה כר' מאיר. ובמ"ב (סימן שיח ס"ק ז) כתב שבמקום צורך אפשר לסמוך עליו (ולענין מלאכה שאסורה מדרבנן בלבד עיין בנה"ל שבשוגג שרי לכו"ע בשבת עצמה).

יש להוסיף, שכל שיש פלוגתא בפוסקים אם המלאכה שנעשתה אסורה או לא (או ספק אחר), אין לאסור בדיעבד, דכל איסור זה הוא רק מדרבנן שקנסוהו חכמים וספיקא דרבנן לקולא (מ"ב שם ס"ק ב בשם פמ"ג), (וע"ע סימן שכג' שעה"צ אות לב).

ג. בכדי שיעשה

הלכה פסוקה היא, שכל מה שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו, וכן פסק השו"ע (סימן שז). וע"ש סעיפים א, ה, כ, וכו' בפרטי הדינים בזה. וכל מלאכה שעשה עבור ישראל אסורה עד מוצ"ש בכדי שיעשה (פ"י - אותו זמן שהיה לוקח לישראל בעצמו לעשות מלאכה זו במוצ"ש. עיין סימן שכה מ"ב ס"ק כט), וכן פסק השו"ע סימן שז סעיף כ.

האם גם במלאכה שעשה ישראל בעיניו להמתין במוצ"ש בכדי שיעשה? אכן נחלקו בזה הראשונים. דעת רש"י (חולין טו, א) לומר שגם בישראל בעיניו להמתין במוצ"ש בכדי שיעשה, וכן דעת הרמב"ן. אולם לדעת הרמב"ם, הרא"ש והר"ן אין דין זה שייך בישראל. השו"ע (סימן שיח שם) פסק לקולא, ולכן כתב שבשוגג מותר במוצ"ש מיד.

נמצא, שלדעת השו"ע מעשה שבת של ישראל דינו קל יותר ממעשה אינו יהודי,

ומצאנו לזה ג' טעמים:

א. באינו יהודי חוששין טפי, מפני שקל בעיניו של ישראל איסור של אמירה לעכו"ם, ויש לחשוש שיבוא לבקש ממנו לעשות מלאכה עבורו פעם אחרת כדי שיהיה מוכן לו למוצ"ש מיד. אבל בדבר שנעשה ע"י ישראל בידים ודאי ליכא למיחש שע"י שנתיר לו למוצ"ש מיד יבוא לעשות כן פעם אחרת (ט"ז סימן שי"ח ס"ק א).

ב. באינו יהודי יש לחשוש שישראל יבקש ממנו טוב, משא"כ בישראל שאין אדם חוטא ולא לו. ומה עוד שבישראל יש איסור לפני עוור לא תתן מכשול, וא"כ אפילו אם נאמר שהישראל מוכן לשמוע לאחר הרי ודאי שלא יבוא אחר לבקש ממנו (שם).

ג. רש"י כתב שהטעם שבעי בכדי שיעשה הוא גזירה כדי שלא יהנה ממעשיו הרעים. והרי ישראל שמחלל שבת הוה מילתא דלא שכיחא, ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן (מ"א סימן שי"ח ס"ק ב).

ד. יש הבדל עקרוני בין דינא דתלמוד לשאלות המעשיות בימינו

והנה שאלנו האם מותר לצפות במבט לחדשות במוצ"ש. ולכאורה היה נראה ממה שראינו עד כה שאין בזה כל איסור, שהרי השו"ע פסק כר' יהודה שתמיד מותר לאחרים במוצ"ש מיד, ולכן אפילו אם ידוע לנו שאנשי צוות הצלמים ודאי חללו את השבת במזיד (כגון שצלמו איזה ארוע שאירע בשבת), לכאורה פשוט שאין כאן שום איסור.

אולם אין הדבר ברור כלל וכלל, שהרי אם נתבונן נראה שישנם שני הבדלים עקרוניים במציאות בין הדין המוזכר בשו"ע לבין הנידון דידן.

א. היה נראה שבגמרא ושו"ע מיירי שאדם אחד נכשל באיסור שבת בשוגג או מזיד לצורך עצמו, והשאלה היא האם מותר לאותו אדם או אחרים שיזדמנו להנות מהמלאכה. אבל בנדון דידן הרי אותם האנשים המהללים את השבת עושים זאת **עבורנו**.

ב. עוד נראה פשוט שבגמרא מיירי באדם שנכשל באקראי, אבל הרי בנדון דידן מדובר על חילול שבת בקביעות מדי שבת ר"ל.

על כן עלינו לברר האם במציאות כמו שלנו יש תנה הדין, ושמה בכה"ג לכו"ע אסור להנות ממעשה שבת.

ה. מלאכה שנעשתה עבורנו

כאמור, אפילו במזיד שרי לאחרים במוצ"ש. אבל עלינו לברר במקרה שנעשתה המלאכה עבורנו האם בכה"ג עדיין יש לנו דין אחרים, או שמא מכיון שהמלאכה נעשתה עבורנו יש לנו דין של האדם המהלל שבת בעצמו.

והנה דוגמה לכך מצאנו בשו"ע (יו"ד סימן צט סעיף ה) באיסור ביטול איסורים לכתחילה. וכך כתב השו"ע:

"אין מבטלין איסור לכתחילה ... אם בשוגג מותר ואם במזיד אסור למבטל עצמו..."

וכן למי שנתבטל בשבילו ולשאר כל אדם מותר.

הרי שמצאנו מקרה שאדם שנעשה איסור בשבילו - דינו כאילו עשה בעצמו, ולכאורה הוא הדין בנדון דידן, וכבר הרגיש בדבר זה המ"א (סימן שיח ס"ק ב), וכתב:
 "נראה לי דלמי שנתבטל בשבילו הוי ג"כ דינו כמו הוא עצמו כמי שביד סימן צט סעיף ה דה"נ טעמא משום קנסא".

אולם כתב המ"א בהמשך דבריו שיש לחלק ואין ללמוד מדין ביטול איסורים למעשה שבת, שהרי הטעם שאסרו בביטול איסורים לאדם שביטלו בשבילו הוא מחשש שמא יאמר פעם אחרת לאינו יהודי לבטל בשבילו (כמבואר שם ב"י), אבל במעשה שבת אם יאמר לעכוסים בלאו הכי יצטרך להמתין בכדי שיעשה (כמבואר לעיל), ולחשש שמא יאמר לישראל לעשות, עברו ודאי לא. חיישינן דאין אדם חוטא ולא לו. לכן חזר בן המ"א ופסק שגם אם עשו מלאכה בשבילנו יש לנו דין של אחרים ומותר למוציא מיד, וכן פסק המשנה ברורה (סימן שיח ס"ק ה).

אולם האחרונים נתקשו בדברי המ"א. עיין בספר יסודי ישרון (ליט מלאכות עמ' 118) שכתב:

"והנה דברי המ"א צריכים ביאור, דלמה לא ניהוש שיאמר לישראל זה שביטל בשבילו גם בשבת הבאה כדי שיהיה לו מוכן למוציא מיד, ואיך נימא שלא ישמע לו דאין אדם חוטא ולא לו, הא קמן דגם היום חטא ולא לו שהרי ביטל לצורך אחר".

כלומר, יש לתמוה איך אפשר להקל לישראל לאכול מתבטל שביטל ישראל אחר עבורו, מטעם שאין אדם חוטא ולא לו, והרי ראינו בעינינו שאדם זה כן חוטא לצורך אחרים.

מכת קושיא זו, המשיך בעל היסודי ישרון וכתב:

"אלא צ"ל שהמ"א מירי כאן שזו הפעם הראשונה שחילל זה שבת במזיד, או שעבר כמה פעמים בצניעא דאינו נעשה מומר אלא בג' פעמים בפרהסיא, דאז לא מחזיקין שישמע להבא לחלל את השבת, אבל מומר ודאי קם דינא דמ"א דאסור למי שנתבטל בשבילו. ולכן מי שעושה איסור כדי למכור לאחרים הוה כל הקונים כמו שנעשה בשבילם ואסור לכולם. ולפי"ז הני תבטלין מתבטלין בשבת או פת שנאפה בשבת אסור לאחרים לקנותם אחר השבת, דאיסורן איסור עולם (כמו המבטל עצמו)".

נמצא לפי דבריו, שאין ספק שאסור להנות במוציא מכל איסור שעשן בשבילנו במזיד בשבת, וה"ה בצפיה במבט לחדשות, בחלב שנחלב באיסור בשבת, בפירות שנקטפו בשבת, ועוד שאלות מעשיות כיוצא באלו.

דברים דומים מצאנו בפמ"ג (סימן שכה בא"א ס"ק כב) שכתב שישראל מומר דינו כעכוסים, דבזה לא שייך היתרו של המ"א שלא ישמע לו (אלא לדבריו יתכן שתאסר המלאכה רק בכדי שיעשה במוציא ולא עולמית כהיסודי ישרון. ועיין באריכות בשו"ת הר"צבי סימן קפג): אכן, ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג' סימן מח) לאחר שהביא דברי

הפמיג הנ"ל, שכתב:

יולפלא על המשנה ברורה שלא הזכיר מזה; ואולי הוא מפני דנקיט ליה לעיקר טעמא שהנהנה לא יבא פעם אחרת-לומר לו שזה לו שייך כשהמחלל הוא ישראל, כמו שכתב הט"ז ס"ק א; דדוקא בעכו"ם יש לחשוש לזה מתוך שקל בעיניו, אבל דבר שישראל עושה בידים ודאי ליכא למיחשילכך; ולפ"ז גם כשהעבריין הוא מומר לחלל שבת ג"כ צ"ל מותר בהיות שליכא למיחש שיבוא לומר לו פעם אחרת*.

נראה שהציץ אליעזר רוצה לומר שאפילו נאמר שמומר כן מוכן לחלל שבת עבור אחרים וחוטא ולא לו, **היינו אם יבקשו ממנו**, אבל מכיון שסוף סוף הוא ישראל, ודאי ששום יהודי אחר לא יעלה על דעתו לבקש ממנו לחלל שבת עבדו, שהרי יש בזה איסור תורה של לפני עור לא תתן מכשול. וא"כ בזה תזכרו להיתרון של המ"א (ואפשר עוד לדחות את דברי היסודי ישורון - עיין ט"ז [י"ד סימן צט ס"ק יא] וכפ החיים [שם אות מד], ודו"ק).

ו. חילול שבת בקביעות

למרות שדינו של המ"א עומד בתוקפו, עדיין צ"ע בנדון דידן שמדובר על חילול שבת קבוע כל שבת ושבת ר"ל. שהרי אפילו אם נאמר שישראל שבישל במזיד בשבילנו - מותר לנו (הואיל ולא נבוא לבקש ממנו שוב), לא עולה על הדעת שימשיך אותו מומר לחלל את השבת כל שבת ושבת ואנחנו נמשיך להנות כל מוצ"ש כאילו אין בכך כלום, הרי שלמתבונן מהצד היה נראה כאילו יש כאן איזה הסכם הדדי, כאילו אנו מחזקים את ידיו כביכול, וברור שלא יתכן שחכמים יתירו למצב חמור שכזה להתמשך בלא סוף. ואכן, הרגיש בזה בשו"ת כתב סופר (חלק או"ח סימן נ), ולמרות שפסק כמ"א, כתב שזה הוא דוקא במי שמבשל במקרה בשביל אחר, אבל פונדק המבשל **בקביעות** מדי שבת בשבתו לאחרים **זו פרנסתו**, בודאי קנסא קנסו רבנן לאלו שנתבשל בשבילם כמו למבשל עצמו, והגם דבשביל זה לא יחדלו מלפשוט אנו אין לנו אלא קנס חכמים וכו'. ועוד דן שם לומר שיש בכה"ג משום לפני עור ועכ"פ משום מסייע ידי עוברי עבירה. עכת"ד.

הרי שלמדנו, שכל היתירו של המ"א הוא רק בחילול שבת באקראי, אבל כשמתמידים לעשות כן בקביעות מדי שבת, אזי לכו"ע יש איסור עולמית ליהנות מהאיסור. ולפ"ז אין שום מקום להקל בנידון דידן, והיה לשאר בעיות מעשיות הדומות שהזכרנו.

ז. קנס שלא ניכר

ויש להוסיף עוד טעם להחמיר בצפיה במבט לחדשות במוצ"ש ע"פ דברי הביאור הלכה (סימן שיח):

דע דלדעת השו"ע דפסק כר"י **דבשוגג** מותר ליהנות במוצ"ש, זהו בכל מלאכות **שניכר הקנס** שקנסו תז"ל שלא ליהנות בו ביום ע"ד מוצ"ש. אבל בנוטע בשבת והיה בזרע דבלאו הכי אין יכול להנות לאלתר שוגג, שזה למזיד דבשניהם

צריך לעקור הנטיעה."

היה נראה שהיה בנדון, שהרי בשבת עצמה לכו"ע אסור ליהנות מהצילומים שצולמו בשבת, אולם מכיון שהחדשות משודרות רק במוצ"ש בשעה קבועה וא"א בלאו הכי להנות מהם קודם, הרי אם נקל לא יהיה שום קנסא ניכר וע"כ יש לאסרם לעולם, ולפי סברא זו יש לאסור אפילו אם נאמר שאותם צלמים דינם כשוגגים (עיין תז"א הלכות שחיטה סימן ב סוף אות טז). ועוד היה נראה לומר, שמכיון שא"א בשום אופן לצלם אותם הארועים כי אם בשבת, ודאי קנסו חכמים, ורק במלאכות שניתן לעשותם גם בחול (כגון בישול) התיירו למוצ"ש (כך העיר לי הרב יהושע, כ"ץ שליט"א).

ח. כשחילול השבת הוא בעריכת התוכנית בלבד

עיין בציץ אליעזר (חלק יג סימן מח) שדן בשאלה האם מותר לנסוע במוצ"ש באוטובוס שהתחיל נסיעתו בשבת (לצערנו גם זו שאלה מעשית מאד), והעלה שם טעם להקל שבכה"ג פעולת החילול שבת הוא רק בבחינת הכשרה, שיוכלו לאחר מכן ליהנות מפעולת ההיתר שתעשה מיד במוצ"ש. והנה, על אף שאין די בחילוק זה כדי להתיר ליהנות מהצילומים עצמם, שהרי יש בהם הנאה בגופו של חילול השבת, מ"מ יש כאן מקום להקל בזמן שנעשתה רק עריכת איזו תוכנית בשבת, כמו שנוהגים לחתוך ולשפץ קטעי צילום וכדומה. וכן בנסיעה שנעשתה בשבת לצורך איזו כתבה, אזי אפשר שיש מקום לומר שזהו רק בבחינת הכשרה ולא הנאה ישרה של חילול השבת גופא. וצ"ע לדינא.

ט. קול מראה וריח אין בהם מעילה

והנה שמעתי מי שרצה להתיר צפיה במבט לחדשות במוצ"ש בטענה שאין הנאה במראה בעלמא, אולם אין זה ברור כלל. ועיין בגמרא (פסחים כו, א) "דמעילה הוא דליכא, הא איסורא-איכא", שמשמע שיש איסור גם בקול מראה וריח. וכבר האריך בזה בשו"ת יביע אומר (חלק ו סימן לד), ובשו"ת הר צבי (סימן קפג). (וע"ע ברש"י ביצה לט, א על המשנה ד"ה מועלין).

י. דיון מבחינה מוסרית

אכן עדיין יש כאן מקום להאריך בצדדי ההיתר והאיסור, אלא שאפילו אם נמצא איזו דרך היתר מן הדין, עדיין קשה להקל.

וכבר כתב החזון איש (הלכות שבת סימן לח, כשדן בדין הנאה מחשמל המיוצר בשבת):

"אבל אם נעשה ע"י ישראל שאינו שומר שבתו, אסור להנות ממנו. אף אם הוא באופן שיש היתר בשימוש מהדין, אסור להשתמש בו, מפני שיש בשימוש איסור

חילול השם שאינו חס לכבוד שמים כיון שהוא שימוש ציבורי, והעובד בשבת הוא עושה במרד ר"ל. והנהנה ממעשיו מעיד ח"ו שאין לבו כואב על חילול השבת, ויהא רעוא שישובו בתשובה שלמה."

יא. הערת סיום

ברצוני להבהיר שאין בדעתי כאן לחדש או לפסוק הלכה בשאלה זו, אלא עיקר מטרתי היא להעלות אחת מתוך עשרות השאלות המעשיות מידי שבת בשבתך, שהרי יותר ממה שכואב הלב על חילול השבת הפרוץ בימינו, כואב הוא על שבני תורה ויר"ש נהנים מכך מידי שבע-מבלי לתת על-כך את הדעת.